

Fabiny Tibor

Az esztétikum és az etikum összeütközése

Hermann Broch: *Vergilius halála*

„A műalkotásnak etikai cél nélkül nincs többé érvénye...¹

A *Vergilius halála* 1938 és 1945 között született. Írója, Hermann Broch (1886–1951), osztrák zsidócsaládból származó egykori textilgyáros, aki életének ötvenedik éve felé gyökeresen szakít polgári környezetével és 1928 után már csak a szellemi tudományoknak, a matematikának, filozófiának, pszichológiának – és utoljára, de nem utolsó sorban – az irodalomnak hódol. A harmincas évek közepére már megjelenik *Az alvajárók* c. regénytrilógiája, *Az ártatlanok* c. novellaciklusa, majd pedig a *Vergilius halála* után, az USA-beli emigrációja idején lát napvilágot Magyarországon is ismert műve, *A kísértő*. Ugyanakkor a filozófus Broch eszméit leginkább nagyszámú esszéiben érhetjük utol, amelyek közül a legnevezetesebbek a „Hofmannstahl és kora” és a későbbiekben még elemzendő „James Joyce és korunk”.

A *Vergilius halála* századunk regényirodalmának egyik legnehezebben befogadható alkotása. Ebben a dolgozatban nem is lépek fel a „teljes műelemzés” igényével, nem a regény immanens esztétikai értékeit, vagy a brochi regénytechnika vívmányait kívánom mérlegre tenni. Részletesebben foglalkozhatnánk a mű négy tételes „szimfóniai szerkesztésével”, a metaforikusan túlbujánczott „lirizálódott regénynyel”, a joyce-i vívmányokat is túlnövő „belső monológok” formáival, vagy a Juhász Ferenc költészetére emlékeztető, dagályosan gazdag költői képvilággal és az ezt hordozó nyelvi apparátussal: az oldalakon át hömpölygő többszörösen összetett mondatokkal, a lélek belső rezignációit kivetítő gazdag jelzőáradattal.

Mindezek azonban csupán az esztéta, „az irodalmár” járulékos attribútumai, tehát csak másodlagos dolgok. A regényvilág lényegi pontjának megragadásához más jellegű „mélyfúrásra” van szükség. Éppen ezért, úgy vélem, hogy a brochi megközelítés szellemében járunk el, amikor a *Vergilius halálában* nem a műalkotásnak mint olyannak érté-

1. Hermann Broch, „James Joyce és korunk,” in *Írók írókról. Huszadik századi tanulmányok*, szerk. Szekeres György, ford. Szabó Ede (Budapest: Európa Könyvkiadó, 1970), 327–358, p. 356.

Fabiny T. 2013. „Az esztétikum és az etikum összeütközése. Hermann Broch: *Vergilius halála*”, in: Farkas Ákos – Simonkay Zsuzsanna – Vesztergom Janina (eds.) *Whack fol the dah. Írások Takács Ferenc 65. születésnapjára. Writings for Ferenc Takács on his 65th birthday*, Budapest, ELTE BTK, Angol – Amerikai Intézet, Anglisztika Tanszék/Department of English Studies, School of English and American Studies, Faculty of Humanities, Loránd Eötvös University, pp. 397–402.

